

POLICISTA V MULTIKULTURNÍM PROSTŘEDÍ

pplk. Mgr. et Bc. Jan DALECKÝ
Policejní akademie ČR v Praze
Katedra bezpečnostních služeb

1. 1. MULTIKULTURNÍ PROSTŘEDÍ VE VYBRANÝCH EVROPSKÝCH ZEMÍCH¹⁾

Každá země v rámci Evropy má určité zkušenosti a problémy v rámci multikulturního prostředí. Stručně bych uvedl několik příkladů.

Anglie je velmi liberální stát, ve kterém žijí též obyvatelé jiné pleti a přistěhovalci. Dosud neřešila žádné problémy s etniky. Příslušníci etnik se však těžko dostávají do vyšší společnosti nebo do řízení státu.

Francie v poslední době řeší velké problémy zejména s arabským a muslimským obyvatelstvem. Ve Francii žije několikamilionové etnikum, které své problémy řešilo i veřejnou neposlušností a stát měl velké problémy tyto nepokoje zvládat – doposud ne zcela úspěšně – a stále zde je doutnajícím problémem, který bude muset být v budoucnu komplexně řešen.

V **Holandsku** žijí dvě početná etnika, a to Marokánci a Surinamci. Obě tato etnika se zapojila pomocí státu do běžného života a v současné době je Holandsko zrcadlem multikultury v Evropě. Holandsko celý problém řešilo dobře připraveným multikulturním programem, který je funkční již pro tři generace.

Ve **Spolkové republice Německo /SRN/** žije několikamilionové etnikum Turků, částečně muslimské, etnikum Romů a Vietnamců. V 80. a 90. letech minulého století mělo určité problémy s tureckým etnikem. Tyto problémy nekompromisně řešilo a zdá se, že se je vyřešit podařilo. Co se týče vietnamského etnika, tak převážná část těchto obyvatel byla v 90. letech minulého století SRN finančně vyplacena a tyto osoby se většinou odstěhovaly do ČSFR. S romskou komunitou nemají takové problémy, které by vyžadovaly řešení.

Španělsko též mělo v poslední době určité problémy s etniky. Největší problém jsou Baskové a také organizace ETA, která má prvky terorismu. Co se týče Romů, Španělsko převzalo holandský program a snaží se jej ve svých podmínkách realizovat. Program byl přizpůsoben vlastním podmínkám.

V **České republice²⁾** žije v současné době více etnik, a to zejména Vietnamci, se kterými do určité doby nebyl problém. V poslední době se ale situace vyhroutil a MV ČR muselo provést některá opatření k tomuto etniku,

neboť se zde objevují prvky organizovaného zločinu. Je to řešeno i po stránce vízové. Dále zde žije arabské etnikum převážně muslimského vyznání a zde zatím nejsou negativní ohlasy. Dalším větším etnikem jsou lidé z Balkánu. Tyto osoby jsou tady zejména za získáním práce. Zde se ale již objevily případy týkající se organizovaného zločinu zejména v problematice drog. Nejpočetnějším etnikem jsou rusky mluvící obyvatelé z bývalého SSSR. Tyto osoby zde převážně pracují v mnoha případech bez pracovního povolení, čímž dochází k porušování zákonů a poškozování ekonomiky. Část podnikatelské sféry, zejména ve stavebnictví, však z těchto osob profituje. Druhá a nemalá část tohoto etnika se bohužel zabývá organizovaným zločinem. V ČR operuje několik organizovaných skupin, které páchají trestnou činnost ve všech oblastech života. Cílem je zisk peněz a dosahování maximálních zisků, pronikání do oficiálních společenských struktur a mezinárodní spojení a působení, se kterými bojuje P ČR, a do budoucna to bude jako jeden velký problém nejen pro Českou republiku, ale i pro další státy EU. Dále v ČR v současnosti žije početné etnikum Romů, ke kterému se podrobněji vyjadřuji. Využil jsem všech dostupných zdrojů, zkušeností ze stáží v zahraničí a snažím se vysvětlit policistům, co je multikulturní prostředí a jak navázat kontakt policisty ČR v romské komunitě.

1. 2. VYSVĚTLENÍ POJMŮ

KULTURA, PŘEDSUDEK DISKRIMINACE, STEREOTYP IDENTITA

KULTURA: v klasickém antropologickém pojetí je definována jako všechny nebiologické mechanismy a prostředky, kterými se společnosti adaptují na vnější přírodní prostředí. Kultura je chápána jako specifická lidská sféra reality, tedy něco, co člověka odlišuje od zbytku živočišné říše. Kultura žádným způsobem nesouvisí s tělesnými parametry člověka,

¹⁾ Porovnej: *Základní informace o menšinách a seznam literatury k tématu. Multikulturní výchova pro příslušníky Policie České republiky a pracovníky MV. MV, Praha 2005.*

²⁾ viz *Český statistický úřad, stav zpracování k 25. 2. 2002.*

např. rasou, je negenetická, nedědí se a získává se výchovou. V užším smyslu se jedná o soubor návodů pro život čili norem a vzorců chování, které sdílají členové určité společnosti. Kulturní vzorce jsou často neuvědomované – jejich nositelé podle nich jednají, ačkoli si jich nejsou plně vědomi. Obdobně je tomu s jazykem – sestavujeme věty podle gramatických pravidel jazyka, aniž bychom museli tato pravidla v obecné rovině znát.

Chápání národa se liší v různých kulturních oblastech. Ve střední Evropě, např. v Německu, převládá etnické pojetí národa – je zdůrazňována „SPOLEČNÁ KREV“, jazyk, kultura. V západní Evropě, zejména ve Francii a Velké Británii, je národ chápán jako společenství lidí, které spojuje příslušnost k jednomu státnímu útvaru anglické NATIONALITY – tedy neznamená národnost, ale státní příslušnost. Francouzem je možné se stát přijetím státního občanství, Němci národnost chápou tak, že se jako Němec člověk musí narodit“. Příslušnost k národu tedy můžeme chápat **OBJEKTIVISTICKY**, jako danou narozením, jazykem apod.

SUBJEKTIVISTICKY – příslušníkem národa jen ten, kdo se za takového příslušníka považuje a nebo **STÁTOOBČANSKY** – příslušníkem národa je státní občan bez ohledu na původ.

V právním řádu ČR je dáno čistě **SUBJEKTIVISTICKÉ** pojetí, každý má právo být považován za člena etnické či národnostní skupiny, kterou si vybere.

NÁRODNOST: je v ČR považována jako označení příslušnosti k etnickému, nikoli politickému národu. Pojem národnostní menšina je definován podle zákona č.273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin. Evidenční národnosti se u jednotlivých osob nevede – ani v občanském průkazu ani v cestovním dokladu se neuvádí údaj o národnosti. Informace o národnosti a rasovém původu považuje zákon za citlivé informace a zacházet s takovými údaji se smí pouze na základě povolení daného zákonem nebo souhlasu dané osoby.

PŘEDSUDKY:³⁾ Je zřejmé, že není v lidských silách ověřit si vlastní zkušenosti alespoň větší část z představ, o okolním světě a o lidech, kteří v něm žijí spolu s námi.

V současné české společnosti se udržují generalizující představy, ať již na základě etnicity, náboženského přesvědčení či vzhledu. Romové, Vietnamci, muslimové či „blondýnky“ jsou často spojováni s negativními stereotypy, což může mít fatální dopad i na ty z nich, kteří svým životem dokazují pravý opak toho, co se o nich traduje.

DISKRIMINACE: byla stanovena Evropskou unií ve směrnici Rady 2000/43/EC z června roku 2000, provádějící zásadu rovného zacházení s osobami bez ohledu na

rasový nebo etnický původ. Podle této směrnice je diskriminace rozdělena na několik oblastí:

Přímá diskriminace – pokud je s jednou osobou zacházeno méně příznivě než s osobou jinou ve srovnatelné situaci z důvodů rasového nebo etnického původu.

Nepřímá diskriminace – je vymezena jako situace, kdy zdánlivě neutrální ustanovení, kritérium nebo postup určitým způsobem znevýhodňuje osoby určitého rasového nebo etnického původu v porovnání s jinými osobami.

Diskriminace – k níž dochází v důsledku obtěžování, je nežádoucí jednání týkající se rasového nebo etnického původu za účelem nebo s následkem snížení důstojnosti osoby a vytvoření zastrašujícího, nepřátelského, potupného, ponižujícího nebo urážejícího prostředí.

IDENTITA: každý má svoji vlastní identitu ve společnosti – existenci. Psychologie, pocit svébytnosti, jedinečnosti a odlišitelnosti individua od druhých. Vědomí smysluplné entity a nepřerušovaného bytí jedince, jež není pouhým souhrnem dílčích identifikací, ale nově vzniklou kvalitou vlastností a postojů, projevů a sebeuvědomění.

1. 3. KULTURY A JEJICH VZORCE

KULTURA:

- INTEGROVANÁ
- ADAPTIVNÍ
- NEGENETICKÁ
- SDÍLENÁ
- SYMBOLICKÁ

INTEGROVANÁ: není pouhým souborem na sobě nezávislých jevů či oblastí, ale tvoří vnitřně provázaný systém. To znamená, že jednotlivé složky kultury jsou ve vzájemných vztazích, tvoří určitý systém – strukturu. Např. uspořádání rodiny či příbuzenských vztahů úzce souvisí se způsobem hospodaření, tedy ekonomikou, ale i s tím, jak je v dané společnosti utvářen statut jednotlivce, jak je v dané společnosti dělena moc, tedy se sférou politiky. V případě, že nastane změna v jedné z kulturních složek, nastane posun a pohyb celého kulturního vzorce – celé kultury.

ADAPTIVNÍ:⁴⁾ konkrétní podoba té které kultury je výsledkem adaptace na konkrétní přírodní prostředí, které uvedené společenství obývá. Příkladem adaptace kultury na přírodní prostředí může být víra v posvátnost hovězího dobytka v Indii. Indickým rodinám slouží krávy jako tažná síla a zdroj mléčné potravy. Na živých kravách tedy přímo závisí přežití členů rodiny.

NEGENETICKÁ: k jejímu předávání dochází výhradně v procesu učení. Jinak řečeno, dítě narozené rodičům, kteří jsou nositeli jedné kultury, je od narození vychováno náhradními rodiči z kultury druhé, je nositelem kultury těch rodičů, kteří je vychovali. Dokladem toho, že kulturní kompetence se získávají učením a nikoli genetickým přenosem, mohou být případy tzv. VLČÍCH DĚTÍ. Děti, které se v raném dětství ztratily v divoké přírodě a odkojily je „vlčí matky“, si plně osvojily způsoby, chování a komunikaci vlků. Jejich genetický fond z nich neudělal nositele lidské kultury. Po objevení a při pokusech adaptace na lidskou kulturu tyto děti velice strádaly a umíraly.

³⁾ Porovnej, Dufková I. a kol.: *Policie mezi kulturami. Manuál pro studenty. Praha 2007, Vyšší policejní škola MV v Praze.*

⁴⁾ Porovnej, Dalecký J. a kol.: *Navázání kontaktu policisty ČR v Romské komunitě. Výukový manuál, Střední policejní škola MV v Praze, Praha 2004.*

SDÍLENÁ: jednotlivci tvořící určité kulturní společenství jsou nositeli stejného kulturního vzorce. Sdílení tohoto společného kulturního vzorce umožňuje jejich vzájemnou komunikaci, která je založena na shodném sdílení významů, symbolů a jednání lidí – rozumíme v rámci jedné kultury. Jako například mohou sloužit odlišná gesta pro vyjadřování souhlasu a nesouhlasu sdílená nositeli BULHARSKÉ KULTURY.

SYMBOLICKÁ: kultura je chápána jako síť významu, do níž je člověk zapleten. Je tedy uspořádanou soustavou symbolů, něco co nese význam, které tvoří kód naší komunikace. Když např. sevřeme ruku v pěst a necháme trčet pouze prostředník, pro člověka který nesdílí naši kulturu a není mu známa síť našich významů, to vůbec nic neznamená. Ale člověk, který ví, že toto cosi symbolizuje, je schopen tomuto porozumět a odpovědět.

1. 4. KDO JE ROM⁵⁾

TŘI MOŽNÉ OKRUHY ZNAKŮ:

1/ **ETNICKÁ IDENTITA** – Rom je ten, kdo se považuje za příslušníka ROMSKÉHO NÁRODA – ETNIKA. Národní a etnická identita není ničím původním, vrozeným, odjakživa daným, ale je výsledkem výchovného, osvětového a politického působení. V kontextu tradiční romské kultury je skupinová identita neboli pocit sounáležitosti odvozován zejména od rodové příslušnosti, nikoliv od členství v etnické skupině.

2/ **FYZICKÁ CHARAKTERISTIKA** – ROM je jen ten, kdo má charakteristické fyziologické znaky – fyzické nebo biologické znaky, barva pleti, vlasů, očí apod. Podle kritéria fyziologických znaků jsou Romové jak ti, kteří jednájí, myslí a chovají se stejně jako členové většinové společnosti, jsou tedy kulturně součástí majority, tak i ti, kteří sdílejí hodnoty tradiční romské kultury a jednájí a myslí podle naprosto odlišných hodnot a vzorců.

3/ **KRITÉRIUM KULTURY** – Rom je ten, kdo sdílí tradiční romskou kulturu, jiný způsob chování člověka. V tomto smyslu není největší rozdíl mezi Romy a majoritní společností barva pleti ani identita, ale systém hodnot, norem a způsobu řešení problémů, odlišné principy sociální organizace.

Identita a fyziologické znaky se vzájemně nepřekrývají, někdy se dokonce vylučují. Kultura se získává výhradně učením, nikoli geneticky.

1. 5. HISTORIE ROMŮ⁶⁾

Romové žijí v Evropě více než **sedm století** a postupně se rozšířili do všech jejich koutů. Hranice států vnímají jen v souvislosti s odlišností protiromských opatření, kterých se jim v té které zemi dostalo. V dobách celoevropského vyhánění Romů se jejich komunity přísně uzavřely před okolním světem, staly se jejich jediným útočištěm a zároveň obrannou jednotkou. Romové žijí svým vlastním životem, jehož součástí bývalo i parazitování na všech, kteří do komunity nepatřili – tedy na příslušnících majority. Začlenit se do již hotových ekonomických struktur evropských zemí bylo velmi obtížné. Většinová společnost zase naopak brala Romy na vědomí jen jako exotické cizince nebo notorické podvodníky, před který-

mi je třeba zamykat svá obydlí. Tak se stalo, že majorita a Romové, ač žijící do raného středověku ve stejném prostoru, vlastně nikdy nežili spolu, ale jen vedle sebe.

Zákonem o potulných Cikánech z roku 1927 měla prvorepubliková legislativa poskytnout vlastní společností ochranu před Cikány, nikoliv řešit jejich situaci. Přes rozličné překážky již o něco dříve usilovali někteří jedinci z řad Cikánů zanechat únavného kočování a okusit něco z civilizace, kterou pozorovali mimo cikánský svět. Jen některým vytrvalým se podařilo vklínit mezi NEROMY, tj. mezi majoritní společnost, a pak měli šanci sladit krok s příslušníky majority a například poprvé začít chodit do školy.

Před 2. světovou válkou žilo na území ČR asi 6 000 českých a moravských Cikánů. Ti, kteří neuposlechli vládního nařízení o trvalém usazení /rok 1939/, byli po roce 1942 transportováni do cikánských táborů Osvětim, Buchenwald a dalších. Válku přežilo **necelých 600 lidí.**

Důsledná nacistická realizace rasistických teorií způsobila, že z původních českých a moravských Cikánů přežili jen jednotlivci, kteří následně ve své většině cíleně splynuli s českou společností. Po 2. světové válce jejich místo zaujali převážně Cikáni z cikánských osad na Slovensku.

Zákon č.74/1958 Sb. o trvalém usídlení kočujících osob je státem řízené usazování. Ukládá všem osobám žijícím kočovným nebo polokočovným způsobem života zanechat dosavadního způsobu života a usadit se na stálém místě.⁷⁾

Šlo o zásadní změnu: Charakter bydlení /stálé místo/, pravidelně pracovat a dostávat mzdu v penězích, komunikace, úřední jazyk a kulturní zvyky.

OBDOBÍ roků 1960 – 1989: Byly uskutečněny pokusy o řešení cikánské otázky, a to formou organizovaným rozptýlením Cikánů ze Slovenska /východní část/ do okolí Kladna, Mostu, Pardubic, Ústí nad Labem, Prahy, Plzně, Brna, Olomouce, Ostravy, Chebu, Tachova apod.

Rok 1965 představoval vlnu stěhování pod nátlakem, a to při uplatňování Usnesení vlády ČSFR č. 502 z října 1965. Usnesení řešilo likvidaci cikánských osad, čtvrtí a ulic.

OBDOBÍ roku 1968

Autority bývalého komunistického bloku proklamovaly národnostní politiku zaručující všem národnostem stejná práva. Cikáni však podle tehdejších hledisek nespĺňovali povinné znaky národa podle definice, že národ je historicky vzniklé společenství lidí, jehož znaky jsou společné území a jeho trvalost v čase, společná řeč, kultura a hospodářský život. Základem společnosti je rodina a povinná pracovní povinnost. V Československu byli Cikáni vyloučeni z možnosti mít svá národnostní práva, dostali nálepku sociální skupiny s odumírající etnicitou a oficiálním názvem **OBČAN CIKÁNSKÉHO PŮVODU.** V bývalé ČSSR se Cikáni poprvé oficiálně prezentovali názvem

⁵⁾ Budilová, L., Hirt, T. a kol.: *Policista v multikulturním prostředí.* MV ČR, Praha 2005.

⁶⁾ Porovnej: *Základní informace o menšinách a seznam literatury k tématu. Multikulturní výchova pro příslušníky Policie České republiky a pracovníky MV.* MV, Praha 2005.

⁷⁾ Zákon č. 274/1958 Sb., o trvalém usídlení kočujících osob.

ROM na půdě SVAZU CIKÁNŮ – ROMŮ, který vznikl během Pražského jara 1968 a trval do března 1973. V roce 1973 v době normalizace byla tato organizace zrušena. V listopadu roku 1989 se ustavila Romská občanská iniciativa ROI a připojila se k Občanskému fóru.

V době silné federalizace, tj. 70 léta, kdy byl prezidentem Gustav Husák, též docházelo k stěhování romských rodin do ČR, a to zvláštním způsobem. Starostové obcí a měst na Slovensku dostávali finanční prostředky ze státního rozpočtu, kdy za tyto peníze nakupovali nemovitosti, rodinné domky, bytové jednotky apod. v ČR a formou darů tyto předávají romským rodinám, a tak je inteligentní a promyšlenou cestou vystěhovávají zejména z východního Slovenska, jejich osady plošně boří těžká technika a na úřadech dochází k jejich odhlašování. Jde o další příliv romských osob do ČR. V této době byl počet Romů v ČR asi 180 000 až 250 000.

Na mezinárodním fóru se název **ROM** poprvé objevil v dubnu 1971, kdy jej účastníci **I. mezinárodního kongresu Romů v Londýně** včlenili do názvu organizace **R I J**, dnes **I R U**. Představitelé Romů tehdy poprvé deklarovali na mezinárodní úrovni oficiální název příslušníků romského etnika.

V březnu 1979 se I R U stala členem O S N. Do roku 1971 se tedy Romové označovali nejrůznějšími názvy, jako CIKÁNI, CYGANĚ, ZIEGEUNER, ZINGAN, TSIGANES, GYPSIES, TATTARE, BOHEMIENS apod.

ROMOVÉ PO ROCE 1989

Změny ve společnosti po roce 1989 se též dotkly i romské komunity:

A/ Vznik Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity

- Zakládání romských občanských sdružení a politických stran
- Vytváření romské elity
- Uznání národnostní menšinou
- Základní práva garantovaná ústavou
- Vznik právních norem upravující postavení menšin

B/ Rozšíření TČ – lichva /užera⁸⁾

- Zhoršení ekonomického a společenského postavení
- Prohlubováním sociálních nerovností ve společnosti
- Těžko se zařadit do pracovního procesu, není zájem o nekvalifikovanou pracovní sílu.
- Ztráta zaměstnání, závislost na systému státní sociální podpory, byla zrušena povinnost pracovat.
- Bydlení v holobytech, neplacení nájmu, užívání drog apod.

1. 6. VÝCHOVA A VZDĚLÁNÍ ROMŮ

Velký problém v oblasti ŠKOLSTVÍ, VZDĚLÁNÍ A MIGRACE

Mnozí Romové mají problém se začleňováním do společnosti. Jsou mezi nimi i funkčně negramotní, i přesto, že prošli pomocnou – speciální školou. Děti ze sociálně vyloučených lokalit obvykle navštěvují speciální – dříve

pomocné školy. Prostředí základní školy je pro děti z chudých romských rodin cizí a vyžaduje jiné chování, než děti znají z domova. Většinou hovoří romským etnolektem češtiny a je pro ně obtížné učitelům-pedagogům a jimi vykládané látky porozumět. Převážná část dětí chodí do speciálních škol a tím mají malou šanci získat jakoukoliv kvalifikaci, která je nyní tak potřebná na trhu práce. Trh práce se po roce 1989 zcela změnil. Romové již nemají možnost získávat kopáčskou práci, která byla do roku 1989 uměle vytvářena při okresních národních výbořech. Často proto ani nenastupují do zaměstnání, neboť v tržním hospodářství bez kvalifikace nemají možnost práci získat. Podnikatelé mají na trhu práce více možností a dávají přednost kvalifikované pracovní síle. V převážné většině jsou Romové závislí na sociálních dávkách. Počet osob bez vzdělání se zvětšuje a procento nezaměstnanosti roste. Téměř 70 procent Romů je nezaměstnaných. Tímto dochází k dluhům na nájemném /elektríně, plynu, vodném apod./. Berou si nerozumné půjčky a dostávají se do značných majetkových problémů a dluhů, z čehož pramení lichva = užera na vysoký až sto-procentní úrok. Velice často oplácí nezájem společnosti vlastním egocentriem, kdy se zajímají pouze o svoji komunitu a k ostatním se chovají hostilně.

Romové pociťují a těžce nesou diskriminaci ze strany gadžů,⁹⁾ naproti tomu gadžové odmítají Romům přístup s odůvodněním, že Romové nedodržují společenské normy. Možným řešením je multikulturní výchova celé společnosti a spolupráce s Romy na všech záležitostech, které se jich týkají, i na těch, které se týkají ostatních, naučit se chápat a respektovat jinou než vlastní kulturu a odstranit hlavně jazykovou bariéru, tak jak se toto daří řešit v Holandsku.

Ve většině rodin se potřeba vzdělání dětí stává okrajovou záležitostí. Rodiče tento problém neřeší a nechávají tomu volný průběh, opak je v rodinách majority. Tím, že nemají práci nebo si práci nehledají, sociálně vyloučení ztrácejí snahu o řešení své situace, stávají se lhotejnými, propadají různým formám závislosti a mnohdy se snaží svoji situaci řešit trestnou činností. Jde o krádeže, podvody, lichvu, prostituci, kuplířství, prodej drog apod.

Dalším specifickým problémem je nabývání a pozbývání českého občanství, upravuje zákon 40/1993 Sb. Řada Romů nebyla schopna se orientovat v administrativním systému, nebo o vyřízení občanství nepožádali. A toto byl problém, protože bez úředně potvrzeného občanství nemohli být zaměstnání, dostávat sociální dávky a bez financí docházelo k velkému zadlužování rodin. Část romské populace si zvykla na sociální dávky a další výhody společnosti a přestala mít zájem pracovat, zejména mladší generace. Tuto skutečnost brala jako povinnost státu postarat se o jejich životní bytí.

K migraci docházelo již od roku 1945 v menší a větší míře, dalo by se říci v různých vlnách. Největší migrace byla v 60. a 70. letech. Někdy šlo i o migraci řízenou, zejména v období, kdy stál v čele státu Gustav Husák. V této době docházelo k likvidaci celých romských osad, zejména na východě Slovenska a Romové byli násilně

⁸⁾ Lichva, pro její označení se používá i slovenský ekvivalent – užera. Porovnej Budilová, L., Hirt, T. a kol.: Policista v multikulturním prostředí. MV ČR, Praha 2005.

⁹⁾ Gadža – Romové tak oslovují osoby z majoritní společnosti.

přestěhování do ČR. Forem migrace bylo více, návštěvy rodin, pracovní činnost, osoby z výkonu trestu zůstávaly v ČR apod. Dochází k dalšímu problému, a to přelidňování bytů, je horší hygiena, rizika nemocí a samotná sociální patologie.

1. 7. SUBETNICKÉ ČLENĚNÍ ROMŮ¹⁰⁾

V současné době žije v České republice podle odhadů 250 až 300 tisíc Romů, kteří se dělí do **pěti** subetnických skupin:

- **Slovenští Romové**
- **Maďarští Romové**
- **Čeští Romové**
- **Olašští Romové**
- **Moravští Romové**

Nejpočetnější skupinou jsou Romové Slovenští, a to 65–70 % celkové populace v ČR. Jejich nejčastější profesí bylo kovářství, hudebnictví, výroba nepálených cihel, pálení vápna a dřevěného uhlí, výroba provazů, kartáčů, práce na polích u sedláků, pomocné a nádenické práce a žebrota, někteří i jako handlíři koní. Zavádějící termín Slovenští Romové se objevuje v roce 1993 se zákonem o nabývání a pozbývání státního občanství ČR. Na jazykovém základě se rod nebo skupina Romů dělí na „VICHODŇÁRA a ZAPADŇÁRA“.

Olašští Romové jsou potomci kočovných skupin a v 19. století přicházejí z Rumunska do střední Evropy. Jejich zdroj obživy byl zejména v handlířství koní, drobné krádeže po vesnicích, ženy většinou věštily a vykládaly z rukou. Zde je možné uvádět dva rody, a to **KALDERAŠI – kotláři a LOVÁRIOVÉ – konští handlíři. Tyto rody jsou označovani za bílé CIKÁNY.** Jde o 10–15 % populace.

MORAVŠTÍ ROMOVÉ mají kořeny v dobách Marie Terezie a v současné době se z tohoto rodu rekrutuje největší počet vysokoškolsky vzdělaných Romů a udávají směr romské populace.

Rod je široké romské společenství, kam patří kromě nejbližších příbuzných i tety, strýcové, bratrance, sestřence obou rodičů, prarodičů a jejich děti. Do rozšířené rodiny patří příbuzné osoby z otcovy a matčiny strany v rozsahu **čtyř až pěti žijících generací.** Rodinné povinnosti jsou poskytnout jídlo, přístřeší i na neomezenou dobu a jakoukoliv pomoc při potřebách života. Romská příbuzenská rodina – rod je tvořena rozsáhlým útvarem, kterému se říká **FAJTA.** Fajta svým členům poskytuje rozsáhlou solidární síť a sociální jistotu, na kterou se dá u Romů spolehnout zejména v případě nouze či jakýchkoliv těžkostí.

V tradiční rodině se tradovaly kulturní a etnické normy. Rodina žila pohromadě v blízkém, doslova těsném fyzickém kontaktu, při němž se posiloval zvláštní druh mimoverbálního dorozumění – intuitivní komunikace. V rodinné pospolitosti měl každý své místo, každý znal přesně svůj statut a svou roli. Věděl, co smí a co nesmí.

NARUŠENÍ STRUKTURY ROMSKÉ SPOLEČNOSTI

Proměna životního stylu, jako nový způsob oblékání a obživy, neznamená pro romskou kulturu, která je velice adaptabilní a flexibilní, téměř žádné nebezpečí. Zatímco

změny nebo zánik vztahů a norem, které udržovaly pevný řád v romské komunitě, mohou vést k vážnému ohrožení existence romské rodiny a samotných Romů. Společenské změny ke konci **20. století** jsou globální a týkají se všech kultur. Působí na ně nátlak modernity a ideologie pokroku, konzumních vzorů, odmítání tradic. Mladí lidé kritizují své rodiče, jejich životní styl, jejich řeč, odmítají jejich zkušenosti.

Romové často přestávají být pány situace a pouze reagují na okolí. Vnitřní oslabení komunity a život na pokraji společnosti vyvolávají váhavost, výtržnosti, agresivitu. Nezbyvá místo na rozvoj kultury a společnosti.

VZTAH ROMU A GADŽŮ

Uzavíráním se do malých celků mizí prostor pro vzájemné sdílení a předávání vlastní kultury. Převzetí české kultury je pro Romy velmi problematické. Prostřednictvím institucí byl Romům předkládán životní způsob gadžovské populace jako vzor. Na otázku: proč je mezi Romy tolik prostitutek, velice často zní odpověď: „Naučily se to od gadžů – bílých.“ Tato odpovědnost je zjednodušením skutečnosti a svalováním zodpovědnosti na někoho jiného. Je ale bohužel velice pravdivá.

1. 8. ŠKOLSTVÍ A ROMOVÉ

Největší problém Romů je, že část romské školní mládeže pravidelně nechodí do školy a snaží se pod různými záminkami školu zanedbávat. Rodiče jsou k jejich chování benevolentní, neboť ani oni pravidelně do školy nechodili. Odpovědnost za výuku dětí je velice malá. Pokud rodiče nezajistí jejich pravidelné docházení do školy, stát je bezbranný a pouze preventivní činnost v tomto případě se májí účinkem. V tomto případě by musel stát sankcionovat romské rodiny, nebo je krátit na sociálních dávkách, tak jak tomu je v jiných vyspělých zemích v Evropě, čímž by dosáhl toho, že děti by zdárně absolvovaly základní školní docházku a jejich uplatnění na trhu práce by bylo podstatně větší. Dále je nutné děti navštěvující 1–5 třídu každodenně pravidelně připravovat na výuku, učit je a kontrolovat, zda plní zadané úkoly školy. Toto je jedna z cest, jak romské děti dostat v budoucnu do pracovního procesu, nebo je dále vzdělávat.

Většina Romů má problém zařadit se do společnosti. Velké množství tvoří analfabeti, i přesto, že prošli pomocnou školou,¹¹⁾ dnes jde o školy speciální. Velké procento je závislé na různých psychotropních látkách, alkoholu, gamblerství, krádežích a podvodech. Značné množství romských dětí vyrůstá a je vychovááno v různých sociálních zařízeních a dětských domovech. U dětí se projevuje vysoká kriminalita. Největší problém je v tom, že nastupují do prvních tříd a neumějí česky, tím ztrácejí kontakt s majoritní společností dětí a dostávají se do speciálních tříd, kde zaostávají. Až 90 % Romů je nezaměstnaných a pobírají pod nejrůznějšími záminkami veškeré dostupné sociální dávky a ztrácejí motivaci pracovat. Neplatí nájemné, devastují byty, ubytovny. Velice často dochází k egocentrismu, kdy ROMOVÉ se zajímají pouze o svoji komunitu a ostatní majoritní většinu nenávidí.

¹⁰⁾ Budilová, L., Hirt, T. a kol.: *Policista v multikulturním prostředí.* MV ČR, Praha 2005.

¹¹⁾ *Pomocná škola – tento institut byl nahrazen školou speciální po vstupu do EU v květnu roce 2005.*

Romové pocítují diskriminaci ze strany gadžů – majoritní společnosti, naproti tomu společnost namítá, že Romové nedodržují základní pravidla a společenské normy. Možným řešením je multikulturní výchova a spolupráce, chápat a respektovat jinou než vlastní kulturu. Zejména odstranit jazykovou bariéru.

PROBLÉMY:

Ze strany některých Romů

- nízká vzdělanost, nízká profesní kvalifikace, vysoká nezaměstnanost, problémy s bydlením, migrace, etnocentrismus, užívání a distribuce drog, jiné morální hodnoty, kulturní odlišnost.

Ze strany velké části české společnosti – majority:

- etnocentrismus, pocit nadřazenosti, diskriminace, hostilní chování, zneužívání dominantního postavení, zneužívání nevzdělanosti a bezradnosti, poukazování na jejich trestnou činnost, na velké procento romských osob ve výkonu trestu apod.

LITERATURA:

- Dalecký, J. a kol.: Navázání kontaktu Policisty ČR v romské komunitě, *Výukový manuál*, Praha 2004.
- Dalecký, J., Filák, A., Chmela, Z., Zámek, D.: *Vybrané problémy služby pořádkové policie*, PA ČR v Praze, Praha 2009, ISBN 978 -80 -7251-303-1. 226 s.
- Kriminologický sborník č. 2 1959, vydalo MNO Praha, 32 s.
- Budilová, L., Hirt, T. a kol.: *Policista a multikulturní prostředí*. Praha 2004. 108 s.

- Policie ČR a Lidská práva – souhrnná zpráva, SPŠ Praha 2005. 67 s.
- Dufková, I., Helingerová, M., Sůva, J.: *Policie mezi kulturami* – manuál pro učitele, VPŠ Praha, 2007, 22 s.
- Základní informace o menšinách a seznam literatury k tématu – multikulturní výchova pro příslušníky P ČR a pracovníky MV ČR, Praha 2005, 26 s.
- Dufková, I., Helingerová, M., Sůva, J.: *Policie mezi kulturami* – manuál pro studenty, VPŠ Praha, 2007, 122 s.
- Trestní zákona, zákon č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů.
- Směrnice EU 2000/43/EC
- Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin.
- Hlási se policie č. 2/2004, Policie a lidská práva – aktuální zpráva Českého helsinského výboru za rok 2003.
- Mezinárodní pakt o ochraně občanských a politických práv /OSN, 1966/. V České republice vyhlášeno pod č.120/1976 Sb.
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Řím 1950. V České republice přijata 18. 3. 1992 pod č. 209/1992 Sb.
- Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin /RE,1995/ v České republice platná od 1. 4. 1998.
- Zákon č. 2/1993 Sb. o vyhlášení Listiny základních lidských práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.
- Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 95/1974 Sb., o Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace.
- Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/1998 Sb., o přijetí Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin.
- Barša, P.: *Politická teorie multikulturnismu*. I. vyd. Brno: CKD, 1999, 347 s.
- Bímová, I., Dufková, I., Houšková, R., Pokorná J.: *Práce Policie ČR s přistěhovalci a uprchlíky*. I. vyd. Praha, SPŠ MV v Praze 2004, 75 s.
- Dufková, I., Zlámal J., Uhl, P.: *Policie a multikulturní společnost*. SPŠ MV v Praze 2005, 69 s.
- Šišková, T., a kol.: *Menšiny a migranti v České republice*. I. vyd. Praha: Portál, 2001, 200 s.
- Vlastní informace získané v rámci služební činnosti a informace získané na studijní stáži v Holandsku a informace získané absolvovaným kurzem, který pořádal Český a Holandský helsinský výbor.

SOUČASNÁ PROBLEMATIKA MULTIKULTURNÍHO PROSTŘEDÍ A P ČR

1. 1. MULTIKULTURNÍ PROSTŘEDÍ¹²⁾ A MULTIKULTURISMUS

Je výrazem pro situaci, kdy se v rámci jednoho území setkávají dvě nebo více kultur. Snad každá země má své národnostní problémy a své migranty, cizince, uprchlíky, azylanty apod., jak bylo uvedeno a rozebráno v počátku mé přednášky, kdy jsem udělal srovnání s EVROPOU.

Současnost lze proto více než jindy oprávněně nazývat érou FAKTICKÉHO MULTIKULTURALISMU.

MULTIKULTURALISMUS lze chápat několika odlišnými pohledy. Jde o stav **KOEXISTENCE** různých kultur, o proces jejich vzájemného ovlivňování, o vědeckou teorii zabývající se těmito stavy a procesy a o společný

český cíl – vybudování fungující multikulturní /resp. interkulturní či pluralitní/ společnosti.

Kultury v rámci jednoho území se stále více rozrůžňují, migrace /pohyb obyvatel uvnitř státu nebo mezi státy/ do západoevropských zemí zesiluje a podle odborných předpovědí bude růst i nadále. Co si kdysi bylo vzdálené, je nyní v sousedství, čím jsme se nemuseli zabývat, je nyní aktuálním problémem.

Na státní úrovni musí být vyřešen problém zajištění základních socioekonomických potřeb cizinců, ale i menšin.

¹²⁾ Porovnat: Budilová L., Hirt T. a kol.: *Policista v multikulturním prostředí*. MV ČR, Praha 2005.

Důležitou součástí této reakce jsou postoje jednotlivých státních institucí, kam patří i Policie ČR, protože ty mnohdy představují první kontakt „těch druhých s námi“. Zejména na Policii ČR jsou v této souvislosti kladeny zvláštní požadavky – zajistit ochranu práv a bezpečnost cizinců a menšin na našem území a sjednat dodržování zákonnosti v komunitách. Ti se mnohdy řídí svými vlastními kulturními pravidly, která nemusejí být vždy v souladu se zákonným pořádkem České republiky. Porozumění situaci multikulturalismu a znalost odlišností jednotlivých kultur, např. romská kultura, židovská kultura apod., a možnosti jednání v zátěžových situacích, může napomoci předcházet konfliktům nebo jejich vyhocení, více předvídat a lépe komunikovat. Policie ČR musí zvládnout velmi dobře a citlivě navazovat kontakt v romské komunitě, aby se předcházelo neočekávaným situacím.

Pro policisty je důležitá dovednost umět navázat a udržet kontakty uvnitř menšinové komunity, překonat nedůvěru, mít trpělivost, pravdivě informovat, v žádném případě se nepovyšovat, při rozhodování být nestranní a dodržovat zákony a pravidla chování. V době služby, ale i mimo službu, konverzovat dle možností s lidmi v komunitě. Častý kontakt a komunikace v menšinové komunitě prohlubuje důvěru mezi jednotlivými stranami a je podmínkou úspěchu s touto komunitou pracovat. Nejdůležitější je vlastní komunikace.

Obtíže při navazování kontaktu lze formulovat takto: Příslušníci menšiny se snaží ovlivňovat témata konverzace tak, aby se vyhnuli otázkám týkajících se případné trestné činnosti nebo porušování pravidel chování. Někdy může být problém i v jazykové bariéře, jde o vysvětlení jednotlivých pojmů a jejich význam. Též nelze opomenout kulturní odlišnosti, shromažďování většího počtu osob v bytě, živější diskuse, velmi častá gestikulace, pořádání velkých svatebních hostin, velká účast na pohřbech apod.

Dále je nutné využívat místní zastupitelstva, která dobře znají místní situaci a mohou přijímat vhodné postupy ve spolupráci s Policií ČR.

I stát by měl věnovat větší pozornost menšinám, ne pouze formou sociálních dávek. Měl by zajistit jejich vzdělání, předškolní výchovu-zejména zdokonalovat se v českém jazyce, neboť špatná mluva vede k tomu, že většina dětí končí ve speciálních školách, kdy nestačí přednášenému učivu. To spatřuji jako jednu z nejdůležitějších věcí pomoci menšinám.

Znovu se pokusit náborovat příslušníky etnických menšin k Policii ČR a tím snížit potřebná rizika a lépe spolupracovat s multikulturálním prostředím a lehčeji navazovat kontakt zejména v romské komunitě. Obdobně to platí i pro další žijící menšiny v ČR. Vlastní komunita je bude respektovat, příslušníci menšin také mohou pomoci řešit určité problémy vyplývající z neznalosti jazyka, napomohou i k odstranění překážek ve vzájemné komunikaci a řešení problémů.

1. 2. MULTIKULTURNÍ PROSTŘEDÍ A POLICIE ČR¹³⁾

Mnoho faktorů v současné společnosti ČR nasvědčuje tomu, že je zapotřebí v celém systému vzdělávání klást

stále větší důraz na zařazení takových témat a užívání takových metod, které budou působit **antirasisticky** a ve prospěch multikulturální chápavosti a tolerance.

Podle statistik MV ČR a PP ČR počet rasově motivovaných trestných činů stále výrazně stoupá, ale dle vyjádření zmocněnce vlády pro lidská práva se rasismus daří stále více potírat. Stále častěji jde o případy takzvaného skrytého rasismu a nacionalismu, který se projevuje latentní nenávisť vůči jiné rase či národu – a to nejen u veřejností, ale i mezi policisty. Proti takové situaci je nutné efektivně zakročovat.

Existence multikulturální společnosti tak s sebou nese fakt, že pracovníci Policie ČR se setkávají ve své praxi nejen s občany ČR, ale stále častěji s občany menšin a jiných národností. /Romové, Ukrajinci, Slováci, Vietnamci, Číňané, Bulhaři, Rusové, apod./.

Policisté proto musejí být schopni pracovat v souladu nejen s principem vázanosti zákonem, ale i s principem etnické neutrality.

PRINCIP VÁZANOSTI ZÁKONEM – veškerá činnost policie a výkon její pravomoci se musí opírat o Ústavu ČR a platné zákony a musí se odehrávat v jejich mezích. Toto platí obecně ve vztahu k občanům ČR i ve vztahu k cizincům a k menšinám na území ČR.

PRINCIP ETNICKÉ NEUTRALITY – Policie ČR je policií státu, který vychází z občanského principu, tedy rovnosti všech, bez ohledu na etnickou, jazykovou, rasovou, národnostní a náboženskou příslušnost osob. Z této skutečnosti vyplývá, že v tomto ohledu musí policisté při výkonu své pravomoci zachovávat neutrální stanovisko.

Pro běžnou praxi každého policisty je proto nezbytné získat alespoň základní přehled a orientaci v problematice – získat přehled o možnostech statutárního postavení a podmínkách pobytu cizinců a menšin na území ČR, seznámit se s legislativní úpravou související s danou problematikou apod. Policisté by měli dbát, aby byli maximálně seznámeni s teoretickou i praktickou stránkou policejní práce s příslušníky menšin a cizinci na území ČR.

1. 3. ROLE POLICIE VE VZTAHU K MULTIKULTURNÍ SPOLEČNOSTI

ROLE OCHRANNÁ – Policie ČR je povinna při své činnosti chránit oprávněné zájmy příslušníků celé společnosti, tedy všech občanů ČR, tedy i menšin a cizinců na území ČR.

ROLE SANKČNÍ – Policie ČR je povinna při své činnosti postihovat veškeré protiprávní jednání, ať jsou pachateli občané ČR, příslušníci menšin či cizinci na území ČR. Vychází z principu rovnosti před zákonem.

ROLE REPREZENTAČNÍ – Policie ČR by měla důstojně plnit roli „prvního kontaktního státního orgánu“. Tato role nevyplývá ze zákona, ale z podstaty policejní práce, která má ve své základní podobě terénní povahu. Vnímání policie příslušníky menšin a cizinci na území ČR pak výrazně ovlivňuje jejich vztah ke státu jako celku.

ROLE INFORMAČNÍ – Podobně jako v předchozím

¹³⁾ Dufkova I. A kol.: *Policie mezi kulturami. Vyšší policejní a Střední policejní škola Ministerstva vnitra v Praze, Praha 2007.*

bodě vyplývá tato role z podstaty práce policie. Policie se často setkává s problémy, které nespádají do její kompetence, podávání informací nemá policie v popisu práce, ale není v rozporu se zákonem. Ale tím, že informace podává, stává se službou a je dobře ze strany občanů, menšin a cizinců hodnocena.

ROLE PREVENTIVNÍ – Policie ČR by měla nejen svou kvalitní práci, ale i svou přítomností a připraveností plnit obecnou preventivní roli. Svou preventivní úlohu ve společnosti může naplňovat i vhodnou mediální prezentací a propagační činností.

ORGÁNY MV ČR participující na problematice

1/ Ministerstvo vnitra ČR

Odbor bezpečnostní politiky ČR
Odbor vzdělávání a správy policejního školství
Odbor personální
Odbor prevence kriminality
Odbor azylové a migrační politiky
Odbor tisku a public relations
Policejní akademie ČR
Vyšší policejní školy MV, střední policejní školy MV a instituty

2/ Policejní prezidium ČR

3/ Koordinační a poradní orgány MV ČR

4/ Pracovní skupina Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity pro oblast MV a P ČR

5/ Komise MV pro integraci cizinců a rozvoj vztahů mezi komunitami

KONCEPCE INTEGRACE CIZINCŮ

Důležitou aktivitou resortu MV ČR vztahující se k problematice cizinců na území ČR je KONCEPCE INTEGRACE CIZINCŮ, vznikající ze součinnosti plánů integračních politik jednotlivých ministerstev. Přestože byla v nedávné době gesce za koordinaci této koncepce převedena z Ministerstva vnitra ČR a v jeho rámci bylo agendou integrace cizinců pověřeno oddělení integrace cizinců odboru azylové a migrační politiky na Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.

1. 4. NÁRODNÍ STRATEGIE PRO PRÁCI POLICIE ČR VE VZTAHU K NÁRODNOSTNÍM MENŠINÁM

Základním koncepčním materiálem, který se dotýká problematiky vztahu minorit a Policie ČR, je právě NÁRODNÍ STRATEGIE PRO PRÁCI POLICIE ČR VE VZTAHU K NÁRODNOSTNÍM MENŠINÁM. Tato strategie byla vzata na vědomí vládou ČR – USNESENÍM č. 85 ze dne 22. ledna 2003.

Prosazuje principy moderní policejní práce v etnické a národnostně různorodé společnosti. Jejím záměrem je vytvořit mechanismy, které by Policii ČR umožnily efektivní práci ve vztahu k menšinám.

Strategie byla inspirována transformačními procesy, které v zemích EU během několika posledních let doprovázely změnu postoje k problematice rasové rovnosti a spolupráce s minoritními komunitami. Nezanedbatelnou okolností vzniku STRATEGIE je i vstup ČR do EU a požadavky a závazky, které z přijetí do UNIE pro práci Policie ČR ve vztahu k ochraně menšin vyplývají. Nej-

větší zkušenosti k udávání tónu v UNII má HOLANDSKO. Zejména jeho program by bylo vhodné využívat v naší ČR. Sám jsem se v době stáže přesvědčil, že multikulturní společnost v Holandsku je na velmi vysoké úrovni, dle mého názoru je v EVROPE vrcholem. Oblast multikultury v Holandsku již vlastně vychovává čtvrtou generaci a pouze cca 2 % osob ze společnosti jako celku vybočují. Osobně se domnívám, že není třeba vymýšlet další nové a nové programy v ČR, ale využít zaběhnuté a vyzkoušené programy z Holandska a ty v naší ČR aplikovat.

VÝZNAM STRATEGIE v ČR

- Reaguje na rizika a výzvy, jež etnicky a národnostně pestrá společnost klade na státní správu a práci policejních sborů.
- Reaguje na zvýšený příliv cizinců, migrantů a žadatelů o azyl do ČR, je příspěvkem k aktivní imigrační politice.
- Je odpovědí na společenskou objednávku strategického dokumentu týkajícího se policejní práce ve vztahu k etnickým a národnostním menšinám.
- Je příspěvkem k integraci romské komunity v ČR.
- Reaguje na výzvy mezinárodních organizací požadujících zapojení členů etnických a národnostních menšin do práce policejních sborů.

STRATEGIE se soustřeďuje na tyto cíle:

Vytvoření institucionálního rámce preventivních policejních aktivit zejména na místní úrovni, v duchu COMMUNITY POLICING.

- Zařazení problematiky práce ve vztahu k národnostním a etnickým menšinám do celoživotního vzdělávání policistů.
- Vytvoření mechanismů pro zaměstnávání příslušníků národnostních menšin u Policie ČR.
- Uplatňování antidiskriminačních postupů v policejní práci.
- Omezení rizika zaměstnávání policistů s xenofobní nebo rasistickou hodnotovou orientací.
- Realizování reprezentativního výzkumu, který by zmapoval problematiku vztahu Policie ČR a etnických a národnostních menšin ve společnosti a který by napomohl identifikaci problémových oblastí vztahu Policie ČR k národnostním a etnickým menšinám.
- Podpora aktivního přístupu Policie ČR k řešení a předcházení problémů spojených s životem menšinových komunit.

VE SVÝCH ZÁMĚRECH SE STRATEGIE VZTAHUJE NA:

- Příslušníky národnostních menšin a etnických menšin v ČR.
- Ve vztahu k národnostním menšinám v ČR je STRATEGIE cílena především na příslušníky **ROMSKÉ komunity**.
- Navrhované mechanismy podle potřeby nevyklučují jejich uplatnění v problematice týkající se jakékoli národnostní menšiny ČR současné i budoucí, neboť k tradičně a dlouhodobě žijícím příslušníkům bulharské, chorvatské,

maďarské, německé, polské, romské, rusínské, ruské, řecké, slovenské a ukrajinské národnostní menšiny v České republice jistě budou postupně přibývat příslušníci dalších národnostních menšin, jejichž postavení bude odpovídat dikci zák. č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů.

CIZINCE VE VŠECH ZÁKONEM DEFINOVANÝCH POBYTOVÝCH REŽIMECH:

- cizince, kterým bylo uděleno povolení k dlouhodobému pobytu na území ČR
- cizince, kteří jsou účastníky řízení o udělení azylu
- cizince, kterým byl na území ČR udělen azyl
- cizince s vízem za účelem strpění pobytu
- cizince s vízem za účelem dočasné ochrany
- cizince pobývajících na území ČR krátkodobě jako turisté

1. 5. CÍLOVOU SKUPINOU STRATEGIE JSOU PŘÍSLUŠNÍCI POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY¹⁴⁾

Strategie vytváří předpoklady, aby příslušníci Policie ČR v dostatečné míře disponovali dovednostmi pro policejní práci v multikulturní společnosti, navrhuje mechanismy a opatření pro komunikaci s minoritami, hledá cesty, jak do policejní práce příslušníky národnostních menšin zapojit. Jak o tom svědčí zkušenosti policejních sborů v západní Evropě, ani v České republice do budoucna nevystačíme pouze s pojetím policie jako represivního orgánu. Dosavadní zkušenosti upozorňují na potřebu pozitivního, proaktivního přístupu založeného na prevenci. Ten umožňuje předcházet možným konfliktům a dobrými vztahy s komunitou přispívá k budování a upevňování důvěry v policii a k ochotě s ní spolupracovat.

STRATEGIE navrhuje /na základě zahraničních poznatků o problematice policejní práce ve vztahu k menšinovým komunitám a při respektování specifík české právní, společenské a institucionální reality/ zavedení mechanismů a opatření, které by podpořily zárodky strukturálních a organizačních změn v práci Policie ČR v předmětné oblasti a které by byly orientovány pojetím policejní práce jako služby veřejnosti.

KONKRÉTNÍ UPLATNĚNÍ STRATEGIE:

- zřízení funkce styčného důstojníka pro problematiku menšin
- zavedení institutu asistent policie
- zřízení pracovního týmu pro potírání lichvy/
//ÚŽERA//
- realizace přípravných kurzů pro vstup do Policie ČR určených příslušníkům menšin
- posílení aktivit vzdělávacího typu k dané problematice, a to i na systémové úrovni

● VPŠ Pardubice vyučuje v operativních kurzech problematiku multikultury

● VPŠ Praha Hrdlořezy proškolila ve spolupráci s Nizozemským helsinským výborem v letech 2002 až

2005 patnáct učitelů a instruktorů školení školních policejních středisek v dané problematice.

Přes všechna provedená opatření a vládou ČR přijatá STRATEGIE usnesením pod č. 85 ze dne 22. ledna 2003 jsou ČEŠI nejhorší v EVROPĚ ve vztahu k ROMŮM.

Téměř polovině Čechů by bylo nepříjemné, kdyby měli za souseda Roma. Takový odpor k romské menšině už v Evropské unii panuje pouze v Itálii. Ukázal to průzkum EUROBAROMETR zveřejněný dne 1. července 2008.

V České republice odpovědělo kladně 47 % dotázaných na otázku, zda by jim bylo NEPŘÍJEMNÉ mít ROMA jako souseda. Záporně odpovědělo 9%, což je naopak nejméně ze všech 27 zemí EVROPSKÉ UNIE.

Naopak v POLSKU /58%/ A ŠVÉDSKU /52%/ odpověděla více než polovina dotázaných, že mít za souseda ROMA by pro ně žádnou nepříjemnost nepředstavovala.¹⁵⁾

1. 6. POZITIVNÍ PŘÍPADOVÁ STUDIE¹⁶⁾ SITUACE:

Policista zařazený na Obvodním oddělení územního odboru vnější služby Policie České republiky Benešov zjistil, že asi před měsícem byla pohlavně zneužita čtrnáctiletá O. Z., žákyně základní školy. Uvedeného pohlavního zneužití se dopustil devatenáctiletý P. V. (z romské komunity). Při prošetřování poznatku bylo zjištěno, že k pohlavnímu zneužití došlo v parku poblíže školy, kam poškozená chodí. Poškozená pohlavní zneužití dosvědčuje, ale uvádí, že před pohlavním stykem P. V. řekla, že je jí již šestnáct let. Rovněž i P. V. uvedl, že O. Z. mu řekla, že je jí šestnáct let. O jejím skutečném věku nevěděl.

Šetřením k osobě P. V. policista Obvodního oddělení zjistil, že se jedná o osobu dosud netrestanou, žijící v romské komunitě, ve volném čase docházející do restaurace „Na Růžku“ a „U Valcháře“ v Benešově, kde se soustřeďují zájmové osoby a dochází tu i k distribuci věcí pocházejících z trestné činnosti. P. V. při jednání s policistou byl velmi vstřícný, své jednání nepopíral.

ÚKOL pro posluchače:

Jak hodnotíte uvedený skutek

Jak jej kvalifikujete po právní stránce

Jak byste uvedený případ řešili

Jak ve skutečnosti řešil uvedený případ policista SKPV:

– Policista Obvodního oddělení analyzoval operativní situaci v rámci svého služebního působení, na úseku kriminality mládeže a mravnostní trestné činnosti.

– Provedl analýzu uvedeného případu a zvážil možnost zadokumentování pohlavního zneužívání.

– Vyhodnotil operativní potřebu i stanovený úkol navázat kontakt s osobou z romské komunity tak, aby bylo

¹⁴⁾ Dufková, I. a kol.: *Policie mezi kulturami. Vyšší policejní škola a Střední policejní škola Ministerstva vnitra v Praze, Praha 2007, str. 90–95.*

¹⁵⁾ viz *Internet – Eurobarometr dne 1. července 2008.*

¹⁶⁾ Dalecký, J. a kol.: *Navázání kontaktu policisty ČR v Romské komunitě. Výukový manuál, Praha 2004.*

v budoucnu možné tohoto kontaktu využívat pro služební účely.

2. 7. NEGATIVNÍ PŘÍPADOVÁ STUDIE¹⁷⁾ SITUACE:

Skupina mladíků s krátkým sestřihem a v jednotném úboru /letecká bunda, džíny, těžké boty/ napadla verbálně cestou z restaurace v ulici Na Příkopech skupinu osob. Při vyšetřování se zjistilo, že podle výroků a výkřiků, které útočníci pronášeli na adresu svých obětí, je považují za romské dealery drog. Situace eskalovala a hrozilo fyzické napadení, kterému zabránil příjezd hlídky Městské policie ČR.

Přivolaná hlídka místního oddělení Policie České republiky na místě zjistila, že jde o skupinu italských soudců na dovolené a případ odložila s tím, že nedošlo k majetkové a fyzické újmě a v případě italských turistů nelze hovořit o rasově motivované trestné činnosti.

ÚKOL pro posluchače:

- Kvalifikujte trestněprávní jednání útočníků.
- Jak by se změnilo právní posouzení, kdyby došlo k fyzickému napadení.
- Jak by měla Policie České republiky postupovat.
- Jaký vliv by měla na posouzení trestné činnosti skutečnost, že mladíci jsou aktivními členy hnutí skinheads.
- Změnilo by se právní posouzení situace, kdyby šlo skutečně o Romy.
- Změnilo by se právní posouzení situace, kdyby šlo o skutečné dealery drog.
- Změnilo by se nějak právní posouzení situace, pokud by vyšetřování prokázalo, že napadení nadávkám nerozuměli.

Ilustrační foto archiv redakce

LITERATURA:

- Dalecký, J. a kol.: Navázání kontaktu Policisty ČR v romské komunitě, *Výukový manuál*, Praha 2004.
- Dalecký, J., Filák, A., Chmela, Z., Zámek, D.: *Vybrané problémy služby pořádkové policie*, PA ČR v Praze, Praha 2009, ISBN 978-80-7251-303-1, 226 s.
- Kriminologický sborník č. 2 1959, vydalo MNO Praha, 32 s.
- Budilová, L., Hirt, T. a kol.: *Policista a multikulturní prostředí*, Praha 2004, 108 s.
- Policie ČR a Lidská práva – souhrnná zpráva, SPŠ, Praha 2005, 67 s.
- Dufková, I., Helingerová, M., Sůva, J.: *Policie mezi kulturami – manuál pro učitele*, VPŠ, Praha 2007, 22 s.
- Základní informace o menšinách a seznam literatury k tématu – multikulturní výchova pro příslušníky P ČR a pracovníky MV ČR, Praha 2005, 26 s.
- Dufková, I., Helingerová, M., Sůva, J.: *Policie mezi kulturami – manuál pro studenty*, VPŠ, Praha 2007, 122 s.
- Trestní zákon, zákon č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů.
- Směrnice EU 2000/43/EC
- Zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin.
- Hlásí se policie č. 2/2004, Policie a lidská práva – aktuální zpráva Českého helsinského výboru za rok 2003.
- Mezinárodní pakt o ochraně občanských a politických práv /OSN, 1966/. V České republice vyhlášeno pod č.120/1976 Sb.,
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Řím 1950. V České republice přijata 18. 3. 1992 pod č. 209/1992 Sb.
- Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin /RE, 1995/. V České republice platná od 1. 4. 1998.
- Zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních lidských práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.
- Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 95/1974 Sb., o Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace.
- Sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/1998 Sb., o přijetí Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin.
- Barša, P.: *Politická teorie multikulturnismu*. I. vyd. Brno, CKD, 1999, 347 s.
- Bímová, I., Dufková, I., Houšková, R., Pokorná J.: *Práce Policisty ČR s přistěhovalci a uprchlíky*. I. vyd. Praha, SPŠ MV v Praze, Praha 2004, 75 s.
- Dufková, I., Zlámal J., Uhl, P.: *Policie a multikulturní společnost*. SPŠ MV v Praze, 2005, 69 s.
- Šišková, T. a kol.: *Menšiny a migranti v České republice*. I. vyd. Praha. Portál. 2001, 200 s.
- Vlastní informace získané v rámci služební činnosti a informace získané na studijní stáži v Holandsku a informace získané absolvovaným kurzem, který pořádal Český a Holandský helsinský výbor.

¹⁷⁾ Dalecký, J. a kol.: *Navázání kontaktu policisty ČR v Romské komunitě. Výukový manuál*, Praha 2004.

KRIMINALITA POLICISTŮ SLOVENSKÉ REPUBLIKY

ThDr. JUDr. Leo SALVET, Th. D.

Tento článek se zabývá kriminalitou policistů Slovenské republiky. První část je věnována kriminologickým aspektům. V druhé části je provedena stručná komparace slovenské a české hmotné a procesní trestněprávní úpravy ve vztahu k policejní kriminalitě. Na ni navazuje stručná informace o slovenské instituci zabývající se profesně bojem s kriminalitou policistů. Následuje obecné porovnání kriminality policistů ve Slovenské republice a v České republice. Na závěr je zařazeno rámcové seznámení se se specifickou v procesu potírání kriminality policistů, kterou je dosud vojenská prokuratura

Autor čerpal jednak z poznatků získaných při studijním pobytu v Akademii Policaijného zboru Slovenskej republiky v Bratislavě, jednak ze statistických a faktografických podkladů získaných od sekce kontrolní a inspekční služby Ministerstva vnitra Slovenské republiky. Na tomto místě chce poděkovat služebním funkcionářům těchto institucí za jejich vstřícný přístup.

1. KRIMINOLOGICKÉ ASPEKTY

Tato část přináší stručný nástin struktury a analýzy kriminality slovenských policistů, zaměřuje se na nejčastěji páchané trestné činy, snaží se odhalit alespoň základní příčiny tohoto sociálně patologického odiosního jevu a snahy o jeho prevenci.

1.1. Struktura trestné činnosti slovenských policistů

V roce 2008 bylo vznesené obvinění ¹⁾ 158 policistům za 209 trestných činů, ²⁾ což je oproti roku 2007 o 20 policistů a 38 trestných činů méně. Při skutečném počtu 20 116 policistů (podle stavu obsazenosti policejních míst k 31. 12. 2008) podíl obviněných policistů tvoří 0,79 %. Z dlouhodobého hlediska lze hovořit o mírně klesajícím trendu. Je však třeba uvést, že problematika odhalování trestné činnosti policistů je velmi obtížná, neboť se jedná o pachatele, kteří znají kriminalistické a vyšetřovací postupy a metody.

Inspekční služba sekce kontroly a inspekční služby Ministerstva vnitra Slovenské republiky, která je slovenskou obdobou Inspekce policie České republiky, je věcně příslušná pro odhalování trestné činnosti policistů. Útvary podílející se na odhalování trestné činnosti páchané policisty, jakož i počet jimi obviněných policistů, jsou uvedeny v tabulce č. 1.

Z hlediska jednotlivých služeb Policejního sboru je počet obviněných policistů a jejich porovnání s rokem 2007 znázorněno v tabulce č. 2. Oproti celkovému poklesu obvině-

Útvary, které se podílely na odhalování trestné činnosti policistů	Počet obviněných policistů
Inspekční služba SKIS MV SR	148
Úřad boje proti korupci Prezidia PZ	7
Úřad pohraniční a cizinecké policie MV SR	2
Úřad boje proti organizované kriminalitě Prezidia PZ	1

Tabulka č. 1: Útvary podílející se na odhalování trestné činnosti páchané policisty

Služby Policejního sboru	2007	2008	+/- 2007
Služba pořádkové policie	85	67	-18
Služba dopravní policie	25	33	+8
Služba kriminální policie	17	16	-1
Služba pohraniční policie	16	19	+3
Služba justiční policie	14	11	-3
Služba cizinecké policie	7	6	-1
Služba ochrany ústavních činitelů	4	1	-3
Funkční útvary MV SR	1	0	-1
Funkční útvary Policejního sboru	8	5	-3
Střední odborné školy Policejního sboru	1	0	-1

Tabulka č. 2: Počet obviněných policistů z hlediska jednotlivých služeb PZ

¹⁾ § 206 zákona č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů.

²⁾ § 8 zákona č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů.

ných policistů došlo k nárůstu obviněných policistů služby dopravní policie (+8) a pohraniční policie (+3). Nárůst obviněných policistů v případě služby pohraniční policie souvisí s realizací priorit Inspekční služby ve vztahu k ochraně schengenského prostoru.³⁾

Z celkového počtu 158 obviněných policistů v roce 2008 z pohledu fyzického věku tvořili nejpočetnější skupinu policisté ve věku 31 až 40 let – 73 obviněných policistů, což představuje 46 % z celkového počtu obviněných policistů.

Věková kategorie	Počet obviněných policistů
do 25 let	23
26 až 30 let	30
31 až 40 let	73
41 až 50 let	29
nad 50 let	3
Celkem	158

Tabulka č. 3: Počet obviněných policistů z hlediska věkové kategorie

1. 2. Analýza trestné činnosti slovenských policistů

Z evidovaných trestných činů (209), z nichž byli v roce 2008 obviněni policisté, bylo 130 (62 %) spáchaných ve službě a 79 (38 %) mimo službu. Z celkového počtu trestných činů při výkonu služby bylo spáchaných 94 proti pořádku ve veřejných věcech, což představuje 72 %. Jedná se zejména o trestné činy veřejných činitelů a korupční trestné činy. Nejrozšířenějším trestným činem, spáchaným policisty za hodnocené období, byl trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele (celkem v 68 případech). Korupční trestné činy v rámci výkonu služby byly objasněné v 19 případech, maření spravedlnosti v 6 případech a maření úkolu veřejným činitelem v 1 případě. Mimo službu byly nejčastěji páchany trestné činy proti životu a zdraví (27). Tento počet je ovlivněn dopravními nehodami, při nichž došlo k ublížení na zdraví. Dále mimo službu to byly trestné činy proti majetku (12), kde dominovaly podvody a úvěrové podvody a trestné činy všeobecně nebezpečné (11).

PŘEHLED TRESTNÉ ČINNOSTI PŘÍSLUŠNÍKŮ POLICEJNÍHO SBORU

§ TZ	trestný čin	Celkem
§ 145	vražda	2
§ 149	usmrcení	5
§ 155	ublížení na zdraví	1
§ 156	ublížení na zdraví	8
§ 157	ublížení na zdraví	16
§ 158	ublížení na zdraví	2
§ 178	neposkytnutí pomoci	2
§ 189	vydírání	4
§ 192	nátlak	3
§ 199	znásilnění	1
§ 202	sexuální zneužívání	1
§ 207	zanedbání povinné výživy	3
§ 208	týrání blízké osoby	
	a svěřené osoby	4
§ 212	krádež	5
§ 213	zpronevěra	2
§ 217	neoprávněné používání cizího majetku	2
§ 219	neoprávněná výroba a používání platební karty	1
§ 221	podvod	6
§ 222	úvěrový podvod	3
§ 223	pojistný podvod	1
§ 231	podílnictví	1

§ 245	poškození cizí věci	2
§ 279	porušení předpisů o státních ochranných známkách	5
§ 289	ohrožování pod vlivem návykové látky	6
§ 294	nedovolené ozbrojování a obchodování se zbraněmi	4
§ 296	založení, zosnování a podpora zločinného spolčení	1
§ 310	pytláctví	1
§ 323	útok na veřejného činitele	1
§ 326	zneužívání pravomoci veřejného činitele	68
§ 327	maření úkolu veřejným činitelem	1
§ 329	přijímání úplatku	14
§ 333	podplácení	2
§ 336	nepřímá korupce	4
§ 344	maření spravedlnosti	6
§ 345	křivé obvinění	1
§ 346	křivá výpověď a křivá přísaha	1
§ 348	maření výkonu úředního rozhodnutí	1
§ 352	falšování a pozměňování veřejné listiny,	1
§ 355	převáděčství	1
§ 360	nebezpečné vyhrožování	1
§ 364	výtržnictví	9
§ 373	pomluva	1
§ 374	neoprávněné nakládání s osobními údaji	3
§ 393	neuposlechnutí rozkazu	1
§ 411	porušování služebních povinností	1

CELKEM 209

1. 3. Trestné činy nejčastěji páchané slovenskými policisty

Trestné činy veřejných činitelů

Na páchaní trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele se nejvíce podíleli policisté služby dopravní policie a služby pořádkové policie. Ty byly často páchané v souběhu s trestným činem přijímání úplatku a s trestným činem ublížení na zdraví.

V rámci důkladnějšího zkoumání trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 326 trestního zákona bylo zjištěno, že se jej dopustili příslušníci jednotlivých služeb Policejního sboru zejména v těchto oblastech:

- na úseku služby dopravní policie bylo nejvíce trestných činů zneužívání pravomoci veřejného činitele spáchano na úseku provádění úkonů v evidenci motorových vozidel (11), projednávání přestupků proti bezpečnosti a plynulosti silničního provozu (10) a v souvislosti s vydáváním řídičských průkazů (3),

³⁾ *Sdělení Ministerstva spravedlnosti č. j. 66/2004-MO-J/161ze dne 17. prosince 2007, o plném uplatňování ustanovení schengenského acquis v České republice, Estonské republice, Lotyšské republice, Litevské republice, Maďarské republice, Republice Malta, Polské republice, Republice Slovinsko a Slovenské republice.*

- na úseku služby pořádkové policie bylo nejvíce trestných činů zneužívání pravomoci veřejného činitele v oblasti bezdůvodného nebo nepřiměřeného použití násilí vůči předvedenému (9), dále objasňování a projednávání přestupků (5), následovalo poskytnutí nepravdivých informací v úmyslu přivodit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch (3), poskytnutí informací policejné bezpečnostního charakteru neoprávněné osobě (2) a napomáhání páchaní trestné činnosti během výkonu služby (1),
- na úseku služby pohraniční policie bylo nejvíce trestných činů zneužívání pravomoci veřejného činitele spácháno na úseku nedovoleného oběhu zboží ve styku s cizinou (8), převáděčství (2) a projednávání přestupků proti bezpečnosti a plynulosti silničního provozu (1),
- na úseku služby cizinecké policie byly tři trestné činy spáchány na úseku vydávání cestovních dokladů a dokladů pro cizince a dva trestné činy byly spáchány na úseku objasňování a projednávání přestupků proti bezpečnosti a plynulosti silničního provozu,
- na úseku služby justiční policie bylo spácháno 5 trestných činů v souvislosti s ovlivňováním a nátlakem při vyšetřování, případně uváděním nepravdivých informací s úmyslem přivodit jiné osobě prospěch nebo újmu,
- na úseku služby kriminální policie byl spáchán 1 trestný čin v souvislosti s vymáháním finanční částky za účelem zabezpečení beztrestnosti,
- na úrovni funkčních útvarů Policejního sboru byly spáchány 2 trestné činy v souvislosti s uváděním nepravdivých informací s úmyslem přivodit jiné osobě prospěch nebo újmu a zprostředkováním vydání řidičského průkazu bez splnění stanovených podmínek.

V souvislosti s trestnými činy veřejných činitelů byl zaznamenán i jeden trestný čin maření úkolu veřejným činitelem. Ten byl spáchán v souvislosti s nevykonáním úkonů v trestním řízení, čím došlo k promlčení trestného činu.

Trestné činy proti životu a zdraví

V roce 2008 bylo spácháno 36 trestných činů proti životu a zdraví, které tvoří druhou nejpočetnější skupinu z celkové trestné činnosti policistů. V 18 případech šlo o ublížení na zdraví z nedbalosti, přičemž 17 bylo spácháno v souvislosti s dopravními nehodami policistů a v jednom případě se jednalo o ublížení způsobené výstřelem při neodborné manipulaci se zbraní. Při dopravních nehodách došlo i k 5 trestným činům usmrcení, z toho ve dvou případech při výkonu služby. Inspekční služba nevede komplexní přehled dopravních nehod policistů, ale pouze o případech, kdy došlo ke spáchání trestného činu. Závažnějšími trestnými činy z pohledu jednání policistů byla úmyslná ublížení na zdraví (9 trestných činů), které byly spáchány většinou v souběhu s trestným činem výtržnictví mimo službu (6) a ve třech případech při výkonu služby. Nejvíce v očích veřejnosti rezonovaly dva případy, v nichž figuroval trestný čin vraždy. V prvním případě se jednalo o vraždu muže, který zemřel na následky popálenin poté, kdy ho policista v době mimo službu polil v autě hořlavinou a následně zapálil. Vzhledem k tomu, že v tomto případě probíhá vyšetřování, nelze se vyjádřit k motivu jednání. V druhém případě se jednalo o trestný čin ve stadiu pokusu, kdy policista mimo službu spolu s dalšími třemi civilními osobami loupežně přepadl čerpací stanici. Následně bylo jejich vozidlo zastaveno a kontrolováno hlídkou Policejního sboru. Policista použil soukromou zbraň s cílem usmrtit zakročující policisty, přičemž jim způsobil zranění.

Trestné činy proti majetku

V roce 2008 bylo zaevidovaných 23 trestných činů proti majetku. V případech trestných činů proti majetku se jedná

v převážné míře o trestný čin podvodu v souvislosti s nesplácením půjček a úvěrů, přičemž je třeba podotknout, že tato trestná činnost nesouvisí s výkonem služby policisty. Došlo však i k 5 trestným činům krádeže, 2 trestným činům zpronevěry svěřených finančních prostředků. Zaznamenán byl i 1 pojistný podvod.

Trestné činy korupce

Korupci v Policejním sboru lze vymezit jako úmyslnou, cílevědomou činnost, spočívající v zneužití, resp. zneužívání pravomocí policisty jako veřejného činitele při uplatňování jeho oficiálního mandátu nezákonnými prostředky, ať z vlastního, či cizího podnětu, s úmyslem získat neoprávněný hmotný či nehmotný prospěch pro sebe nebo pro jiné osoby. Korupce v Policejním sboru deformuje jeho funkci preventivně represivního orgánu, což v konečném důsledku narušuje spolupráci s občany a vyvolává nedůvěru celé společnosti.⁴⁾

V roce 2008 bylo objasněných celkem 20 korupčních trestných činů, za něž bylo policistům vzneseno obvinění. Z uvedeného počtu byl také 1 případ (nepřímá korupce) spáchán mimo službu. Celkově bylo objasněných 14 trestných činů přijímání úplatku, 4 trestné činy nepřímé korupce a dva trestné činy podplácení.

V rámci preventivních aktivit byl v prosinci roku 2008 uveden do zkušebního provozu na webové stránce resortu Ministerstva vnitra Slovenské republiky tiskopis jako nástroj pro komunikaci Inspekční služby s veřejností při spolupráci v boji proti trestné činnosti páchané policisty. Cílem projektu je pomáhat Inspekční službě v každodenní práci v boji s kriminalitou policistů. Jeho využitelnost bude vyhodnocena po prvním roce jeho fungování. Efektivnost využití těchto informací bude v roce 2009 pravidelně vyhodnocována a komplexní zhodnocení tohoto projektu bude možné posoudit při hodnocení trestné činnosti policistů v roce 2009.

1. 4. Příčiny páchaní trestné činnosti slovenskými policisty

V porovnání s rokem 2007 se příčiny a podmínky páchaní trestné činnosti policisty výrazně nezměnily. V případech, kde došlo k použití násilí ze strany obviněných policistů za účelem získání neoprávněného prospěchu. Lze konstatovat, že se jedná o selhání lidského faktoru.

Při úmyslných trestných činech, kromě násilných trestných činů, je v převážné míře cílem finanční obohacení, přičemž policisté se spoléhají na své poznatky z prostředí Policejního sboru, znají, jak probíhá vyšetřování a zkušenosti získané v době působení v Policejním sboru využívají na zakrytí páchané trestné činnosti.

Pokud se jedná o nedbalostní trestné činy, lze obtížně hovořit o nějakých konkrétních příčinách. Jedná se o takové případy (například dopravní nehody), které se mohou přihodit každému, nejen občanovi, ale i policistovi.

K příčinám trestné činnosti páchané policisty je možné dále zařadit:

- nedostatečná připravenost jednotlivců na výkon funkce a z toho pramenící nízké právní vědomí,
- úmyslné nedodržování obecně závazných právních předpisů,
- osobnostní vlastnosti, z nich pramenící lhostejnost,

⁴⁾ Kočan, Š.: *Teoretické aspekty korupcie v Policajnom zbore. Policajná teória a prax, č. 1/2008, ISSN 1335-1370.*

v některých případech až absolutní neúcta k životu a zdraví člověka,

- snaha získat neoprávněný majetkový prospěch,
- snaha zabezpečit objasnění případu „za každou cenu“ – v duchu „Účel světí prostředky“, přičemž se zapomíná na jednu z nejstarších právních zásad, že „z bezprávního právo nevznikne“,
- snaha ulehčit si výkon služby,
- mezilidské vztahy, z nich pramenící příčiny spočívající v nezvládnutí stresových, konfliktních a zátěžových situací,
- neoprávněné a neadekvátní použití donucovacích prostředků,
- jiná psychická selhání,
- příčiny u nedbalostních trestných činů – (dopravní nehody) nedodržování ustanovení platného zákona o provozu na pozemních komunikacích.

1. 5. Prevence kriminality policistů ve Slovenské republice

V resortu Ministerstva vnitra Slovenské republiky byla v roce 2005 přijata koncepce prevence trestné činnosti policistů v působnosti Inspekční služby. Předmětná koncepce iniciovala věnování zvýšeného úsilí v oblasti prevence trestné činnosti policistů. V roce 2006 byl Inspekční službou navržen úkol vypracovat prognózu vývoje trestné činnosti příslušníků Policejního sboru za účelem jejího snižování a přijímání preventivních opatření.

Význam prevence spočívá v její přednosti před represí. Za její přednost se považuje to, že ve všeobecnosti se každému zlu více vyplatí předcházet než potom napravovat chyby. Jedním z nástrojů realizace preventivních aktivit je přednášková činnost pracovníků Inspekční služby na středních odborných školách Policejního sboru, Akademii Policejního sboru v Bratislavě, zaměřená především na oblast trestné činnosti policistů, na problematiku korupce v Policejním sboru, včetně její prevence a trendů odhalování v zahraničí

2. Komparace slovenského a českého trestního práva

Slovenská republika na rozdíl od České republiky přistoupila ke komplexní rekonstrukci trestního práva hmotného i procesního, a to zákonem č. 300/2005 Sb., trestný zákon, a zákonem č. 301/2005 Sb. Oba tyto zákony nabyly účinnosti ke dni 1. ledna 2006. Jedná se o moderní právní úpravu, která je současně aproximací slovenského trestního práva s právem vyspělých demokratických států Evropské unie. Provedení podrobné komparace všech institutů trestního práva by značně transcendovalo téma této disertační práce. Proto se autor zaměří pouze na některé instituty, které bezprostředně souvisejí s kriminalitou policistů.

Ve zvláštní části hmotněprávní úpravy byla provedena komparace základních skutkových podstat vybraných nejfrekventovanějších trestných činů páchaných českými i slovenskými policisty, uvedených v desáté kapitole. Při porovnání zákonného vyjádření trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 326 slovenského trestního zákona lze konstatovat jeho obsahovou shodu se zněním § 329 českého trestního řádu. V případě trestného činu maření úkolu veřejným činitelem podle § 327 slovenského trestního

řádu spočívá rozdíl mezi českou právní úpravou vyjádřenou v § 330 trestního zákona v tom, že slovenská úprava neobsahuje slova „podstatně ztíží“ splnění důležitého úkolu. Jinak je totožná. Poněkud úžeji než v § 210 českého trestního zákona je formulována ve slovenském trestním zákoně skutková podstata trestného činu pojistného podvodu podle § 223. Tohoto trestného činu se podle slovenské právní úpravy lze dopustit tím, že pachatel vyláká od jiného pojistné plnění tím, že ho uvede v omyl v otázce splnění podmínek pro jeho poskytnutí. Poněkud jinak je ve slovenském trestním zákoně formulována i skutková podstata trestného činu přijímání úplatku podle § 329. Na rozdíl od české právní úpravy obsažené v § 331 se k naplnění skutkové podstaty nevyžaduje souvislost s věcí obecného zájmu. Právní podmínkou naplnění této skutkové podstaty však je, aby úplatek byl přijat za tím účelem, aby pachatel jednal nebo se zdržel jednání tím, že poruší své povinnosti vyplývající ze zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce. U trestného činu neoprávněné nakládání s osobními údaji podle § 374 slovenského trestního zákona lze konstatovat obsahovou shodnost s § 180 českého trestního zákona. Podstatný rozdíl je však v tom, že podle slovenské právní úpravy se vyžaduje úmyslné zavinění, zatímco podle české právní úpravy je možné i zavinění z nedbalosti. Trestný čin vydírání podle slovenské právní úpravy (§ 189 slovenského trestního zákona) a podle české právní úpravy (§ 175 českého trestního zákona) je obsahově identický. Totéž v podstatě platí i o vojenských trestných činech, které se podle české právní úpravy vztahují i na policisty. Podle slovenského trestního zákona se na policisty vztahují všechny vojenské trestné činy.

Zatímco o hmotněprávní úpravě trestního práva lze konstatovat, že nevykazuje oproti nové české rekonstrukci podstatných rozdílů, poněkud jiná je situace v oblasti procesní trestněprávní úpravy, kde na rozdíl od Slovenské republiky v naší republice dosud k rekonstrukci nedošlo. Pokud se zaměříme na přípravné řízení, nezbyvá nám než konstatovat, že slovenský trestní řád obsahuje v podstatě to, co v České republice bylo pouze proklamováno v souvislosti s rozsáhlou novelou trestního řádu v roce 2001.⁵⁾ Jedná se především o zjednodušení a zrychlení trestního řízení. Zatímco efekt uvedené novely v České republice v tomto směru nebyl příliš pronikavý, ve Slovenské republice došlo rekonstrukcí trestního řádu k zásadnímu průlomům především v tom směru, že důkazy zajištěné ve všech stádiích přípravného řízení v souladu se zákonem lze použít v řízení před soudem. Přípravné řízení se zahajuje vydáním usnesení o zahájení trestního stíhání nebo provedením neodkladného, neopakovatelného nebo zajišťovacího úkonu.⁶⁾ Toto usnesení je analogické záznamu o zahájení úkonů v trestním řízení podle § 158 odst. 3 českého trestního řádu. Pokud na základě výsledků trestního stíhání je odůvodněn závěr, že trestného činu se dopustila určitá osoba, je vydáno usnesení o vznesení obvinění,⁷⁾ jímž je zahájeno vyšetřování zločinu⁸⁾ či zkrácené vyšetřování přečinu.⁹⁾ Usnesení o vznesení obvinění odpovídá usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 českého trestního řádu. Dozor prokurátora se vztahuje jak vlastní přípravné řízení, tak na stadium trestního řízení před zahájením trestního stíhání. Tento dozor vykonává místně příslušný obvodový vojenský prokurátor.¹⁰⁾ Slovenský trestní řád nepoužívá depersonifikovaný pojem „policej-

⁵⁾ Zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

⁶⁾ § 199 zákona č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁾ § 206 zákona č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁾ § 11 zákona č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁾ § 10 zákona č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁾ § 10 odst. 7 zákona č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů.

ní orgán“. Místo něho používá personifikovaný pojem „policista“.¹¹⁾ Místní, věcnou a osobní příslušnost policisty v trestním řízení upravuje slovenský zákon o Policajnom zboru, který odkazuje pouze rámcově na příslušnost soudu.

Inspekční služba ve Slovenské republice

Inspekční služba jakožto instituce má postavení odboru začleněného v sekci kontrolní a inspekční služby Ministerstva vnitra Slovenské republiky. Právní status Inspekční služby upravuje § 4 odst.1 zákona č. 171/1993 Z. z., o Policejním sboru, ve znění pozdějších předpisů, jako jednu ze služeb Policajného zboru. Její kompetence a úkoly narozdíl od Inspekce Policie České republiky nejsou upraveny zákonem, ale pouze interními normami Ministerstva vnitra Slovenské republiky.¹²⁾

Podle organizačního řádu Ministerstva vnitra Slovenské republiky Inspekční služba plní tyto úkoly:

- Eviduje a vyřizuje oznámení a podání nasvědčující tomu, že došlo ke spáchání trestného činu policistou,
- odhaluje a dokumentuje trestnou činnost policistů, v tomto směru provádí operativně pátrací činnost, využívá informační systémy Ministerstva vnitra a Policejního sboru,
- podle trestního řádu koná vyšetřování a zkrácené vyšetřování trestných činů policistů,
- navrhuje opatření na úseku prevence kriminality policistů,
- zajišťuje spolupráci a koordinaci činnosti při objasňování trestné činnosti policistů s mezinárodním prvkem,
- koordinuje činnosti na úseku boje proti korupci a další závažné trestné činnosti v Policejním sboru a navrhuje opatření k jejímu odstranění.

Z uvedeného výčtu je zřejmé, že působnost slovenské Inspekční služby je širší než působnost české Inspekce policie v tom směru, že koná i vyšetřování a zkrácené vyšetřování a má svěřenu působnost na úseku prevence kriminality policistů a koordinaci protikorupčních aktivit v Policejním sboru. Užší je v tom, že nekoná trestní řízení vůči civilním zaměstnancům policie a neprovádí tzv. zkoušky spolehlivosti.

4. Porovnání kriminality slovenských a českých policistů

Z výše uvedeného stručného rozboru kriminality slovenských policistů je zřejmé, že Slovenská republika se potýká s obdobnými problémy na úseku kriminality policistů jako Česká republika. Příčiny a motivace policistů k páchaní trestné činnosti jsou v podstatě shodné. Totéž lze konstatovat

i o struktuře a četnosti jednotlivých druhů trestných činů. Ve Slovenské republice se z 20 116 policistů dopustilo trestného činu 158 pachatelů, v přepočtu na tisíc policistů je index kriminality 7,9. Jak vyplývá z páté kapitoly, tabulky č. 20, v České republice na 43 350 policistů připadá 253 pachatelů, což v přepočtu na tisíc policistů dává index kriminality 5,8. Index evidované kriminality policistů ve Slovenské republice byl v porovnání s Českou republikou v roce 2008 lehce vyšší, byť počet stíhaných pachatelů byl značně nižší. Analogický je i poměr trestné činnosti policistů k ostatní trestné činnosti.

Uvedenou komparaci je možné kvalifikovaně provést bez nutných korekcí srovnávaných ukazatelů, neboť Slovenská republika má obdobnou trestní legislativu, jak je stručně probráno v předchozí subkapitole, používá identických metod k odhalování trestné činnosti policistů, za tím účelem má zřízen na Ministerstvu vnitra specializovaný policejní orgán a historicky a vývojově je dosud úzce spjata s Českou republikou. Ke kontinuální proximaci slovenské a české právní úpravy v rámci tzv. europeizace práva nepřimo napomáhá i jejich členství v Evropské unii.

5. Vojské soudnictví a vojská prokuratura

V této souvislosti je třeba zmínit, že analogicky jako v České republice do roku 1990 existovala ve Slovenské republice až do 31. března 2009 soustava vojenských soudů a dosud existuje soustava vojenských prokuratur. Do soustavy vojenských soudů náležely čtyři obvodové vojenské soudy, a to v Banské Bystrici, v Bratislavě, v Prešově a v Trenčíně. Tuto soustavu zastřešoval Vyšší vojenský soud v Trenčíně. Soustavu vojenské prokuratury tvoří tři obvodové prokuratury, a to v Banské Bystrici, v Bratislavě a v Prešově. Druhou instancí tvoří Vyšší vojská prokuratura v Trenčíně. Tuto soustavu završuje Hlavní vojská prokuratura v Bratislavě. V návaznosti na zrušení soustavy vojenských soudů se předpokládá do konce roku 2009 také zrušení soustavy vojenských prokuratur. Do roku 2007 patřily do působnosti těchto specializovaných orgánů i trestné činy spáchané policisty. Zejména v souvislosti s profesionalizací armády došlo ke značnému snížení nápadu těchto orgánů, což je příčinou jejich zrušení a převodu jejich agend na obecné soudy a obecné prokuratury.

Nicméně by de lege ferenda možná stálo za úvahu vytvořit u nás i na Slovensku u pověřených soudů speciální senáty pro rozhodování o trestných činech spáchaných vojáky z povolání a příslušníky bezpečnostních sborů. Kvalifikované rozhodování věcí těchto specifických profesních skupin totiž často vyžaduje speciální odborné znalosti z vojenského prostředí a z prostředí bezpečnostních sborů, které běžně u většiny soudců lze stěží předpokládat či požadovat.

¹¹⁾ § 10 odst. 8 zákona č. 301/2005 Z. z., trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů.

¹²⁾ Čl. 49 odst. 2 písm. c) Nariadenia Ministerstva vnútra Slovenskej republiky č. 57/2007, o organizačnom poriadku Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, v platnom znení.

¹³⁾ Salvet. L.: Korupce v Policii České republiky. Policajná teória a prax, č. 3/2008, ISSN 1335-1370.

¹⁴⁾ § 24 až 30 zákona č. 757/2004 Z. z., o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, v znení platném do 31. 3. 2009.

¹⁵⁾ § 40 odst. 2, § 43 a § 45 zákona č. 153/2001 Z. z., o prokuratúre, ve znění pozdějších předpisů.

POLICEJNÍ PASSATY slouží ve dne v noci

Přes sedmdesát tisíc kilometrů na tachometru, na silnicích ve dne v noci, přes týden i o víkend. V žádném případě nestojí v garážích. Řeč je o služebním vozidle Volkswagen Passat R 36, které bylo počátkem letošního roku přiděleno Dálničnímu oddělení Ostrava. Druhý vůz určený pro naše krajské ředitelství využívají policisté Dálničního oddělení Kocourovce.

Z činnosti služebních passatů

V obecné rovině je možné konstatovat několik faktů. Vozidla VW Passat R 36 jsou vybavena technickým prostředkem pro měření rychlosti (schválen Českým metrologickým institutem; pravidelně ověřován a kalibrován). Systém pracuje na principu srovnání rychlosti. Měření je prováděno automaticky na nastaveném délkovém úseku. Jde o zařízení, které je u Policie ČR využíváno již cca od roku 1996. Uvedený způsob měření rychlosti odpovídá v naší republice platné legislativě. Obdobný způsob měření je využíván například v Rakousku, Německu a na Slovensku.

Když jsme – nejen – u měření rychlosti, podívejme se blíže na vozidlo u ostravského dálničního oddělení. Služební passat byl oddělení přidělen v polovině ledna letošního roku. Po zkušebním provozu se od února „jelo“ naostro. Vozidlo můžete potkat na silnicích v rámci celého Moravskoslezského kraje. Primárně operuje na dálnici D1 v tzv. „ostravském úseku“ a dále například na úsecích silnic I/11, I/56, I/48, I/58. Nicméně při součinnosti s jinými dopravními inspektoráty jednotlivých okresů a v rámci součinnosti při dopravně bezpečnostních akcích vyjíždí opravdu po celém Moravskoslezském kraji.

Policisté dálničního oddělení využívají vozidlo VW Passat v maximální možné míře. Auto v žádném případě nestojí v garáži. Je využíváno ke skrytému dohledu nad Besipem (měření rychlosti, kontrola dodržování zákazu požívání alkoholických nápojů a návykových látek před nebo během jízdy, kontrola dodržování zákazu jízdy „na červenou“, kontrola bezpečnostních pásů a dodržování zákazu předjíždění v místech, kde je to zakázáno atd.).

Vozidlo je určité přínosem. Do současné doby policistům ujeli jen dva hříšníci, kteří však byli následně zjištěni a za své jednání nesou i následky. Policisté ostravského dálničního oddělení zjistili pomocí tohoto vozidla do současné doby 1 992 přestupků. Z uvedeného počtu bylo 1 769 vyřízeno na místě v blokovém řízení (finanční částka udělených pokud přesáhla výše 3,1 milionu korun).

223 přestupků oznámili policisté správnímu orgánu. Dálniční policisté zjistili dále například 10 osob, které se dopustily trestného činu (řízení bez řidičského oprávnění, maření výkonu úředního rozhodnutí). Vše určitě přispívá zejména k prevenci v souvislosti s bezpečností silničního provozu – řidiči mají z auta respekt, jezdí opatrněji...

Nejvyšší překročení předepsané rychlosti zjistili policisté dálničního oddělení za pomoci passatu u řidiče motocyklu. Muž jel po silnici D1. V úseku mimoúrovňových křížení Bohumín-Ostrava jel 258 kilometrů v hodině (povolená rychlost 130 km/hod). Neunikl pozornosti hlídky a byl zastaven. Přestupek byl vyřízen oznámením správnímu orgánu.

Možnost překročení povolené rychlosti

Stále je řeč o rychlosti. Může řidič policejního passatu překročit povolenou rychlost jízdy, například při měření rychlosti? Odpověď zní ano. Pro plnění úkolů policie, mezi které patří i dohled nad silničním provozem, odhalování a řešení přestupků v rámci dohledu, se totiž vztahuje na tato vozidla zákonná výjimka (zákon č. 361/2000 Sb. o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů, tzv. zákon o silničním provozu).

Označení služebních passatů, zastavování vozidel

A pro doplnění, služební passat je v civilním provedení. Nemusí být označen symboly policie? Je potřeba konstatovat, že také označení vozidel má svá pravidla. Příslušná vyhláška ministerstva vnitra stanoví barevné provedení a označení služebních vozidel. Právní norma mimo jiné hovoří, že služební vozidlo lze označit, nikoliv, že označeno musí být. Využití tohoto ustanovení se celkově aplikuje na případy, kdy je z hlediska potřeby výkonu služby vhodné, aby vozidlo byla označena a tímto způsobem i zviditelněna.

Vozidla VW Passat R 36 jsou pro mnohé – nejen – řidiče nepřehlédnutelné také díky používání modrých světel tzv. typu predátor. Uvedené zařízení bylo zamontováno dodavatelem vozidla na základě výjimky, plně v souladu s legislativou a schválené příslušným odborem Ministerstva dopravy ČR. Vozidla jsou vybavena pevně instalovanými světelnými zařízeními vyznařujícími modrou barvu, včetně výstražného zařízení vydávající zvukové znamení.

A jsme u zastavování vozidel. Může dojít k situaci, kdy hlídka Policie ČR, která provádí výkon služby v civilním vozidle VW Passat R 36, bude provádět měření rychlosti a následné zastavení vozidla, aniž by použila výstražné světelné i zvukové zařízení. Způsob zastavování vozidel je upraven v již zmíněném zákonu o silničním provozu. Ten stanoví, že policista nebo strážník obecní policie může z jedoucího vozidla zastavovat vozidlo i rozsvícením nápisu „STOP“, doplněného nápisem „POLICIE“, podle zvláštního právního předpisu, ze směru jízdy zastavovaného vozidla, a to dle konkrétní situace zepředu i zezadu. Vozidla VW Passat R 36 jsou vybavena světelnými nápisem jak v přední, tak i v zadní části vozidla, a zákon nestanoví povinnost při zastavování použít světelného výstražného zařízení. Ano, passaty mají na zadním skle elektronickou ceduli, na které se zobrazují různé nápisy (volí je obsluha vozidla, například „Následuj mne“, „Stop“ a další). Nápisy mohou být ve dvou jazycích, v češtině a angličtině.

por. Mgr. Soňa ŠTĚTÍNSKÁ
Foto P ČR

